PŘÍSPĚVEK K FAUNISTICE VÁŽEK (ODONATA) ČESKOMORAVSKÉ VRCHOVINY

Lubomír Brejcha

V letech 1962-69 jsem se příležitostně zabýval faunistickým průzkumem vážek v oblasti Hlinsko - Velké Dářko. Tato oblast leží mezi Žďárskými vrchy a Železnými horami. Bioklimaticky je to oblast vrchovinná, typicky humidní a chladná, takže charakterizuje Českomoravskou vrchovinu. V uvedené oblasti je mateční horninou převážně žulorula, tedy podklad chladný. Nadmořská výška se pohybuje od 580 m (Hlinsko) do 617 m (Vel. Dářko) a je v povodí Chrudimky a Sázavy. K průzkumu jsem vybral tyto lokality:

Hamry: přehradní nádrž u obce Hamrů u Hlinska, poměrně vysoko položená v oblasti předhůří Žďárských vrchů. Protéká jí Chrudimka a vede do ní potok od Zalíbeného. Břehy jsou travnaté bez výraznější pobřežní vegetace. V okolí jehličnaté lesy (Picea sp.) a březové hájky. Kolem přítoků olše (Alnus sp.), vrba (Salix sp.) a místy borovice (Pinus sp.). Voda v přehradě čistá a chladná (čerpá se pro vodovod Hlinska a okolí. Dno písčité až hlinité. Vodních rostlin pramálo a jen u přítoků. U prameniště přítoku od Zalíbeného je rašelinná louka (Sphagnum sp.). Potok tvoří meandry, zákruty a bahniska, v potoce řídce lakušníky (Batrachium sp.) a na březích ostřice (Carex sp.).

Jánuš: středně velký rybník u železniční zastávky Stružinec u Hlinska. Rekreační oblast. Situován je do předhůří Železných hor (ty jsou součástí Českomor. vrchoviny). Přítoky z lesů a odtok vede do vzdálené Chrudimky. Níže položen než Hlinsko. Obklopují ho smrkové lesy převážně až k břehům, jen u hlavního přítoku je volná pastvina travnatá s ostřicí (Carex sp.). Kolem též březové hájky (Betula sp.). U potoků převážně olše (Alnus sp.) a vrby (Salix sp.). U pobřežních rostlin převládá zblochan vodní (Glyceria maxima Holm) a místy orobinec úzkolistý (Typha angustifolia L.) a sítiny (Juncus sp.). Na hladině lekníny (Nymphaea sp.) a rdesno obojživelné (Polygonum amphibium L.). V potocích lakušníky (Batrachium sp.). Dno hlinitopísčité, u přítoků bahnité. Tato lokalita je ze všech zkoumaných nejteplejší.

Dlouhý: tato lokalita se skládá ze tří rybníků navzájem velmi blízkých. Rybník Dlouhý je o něco větší než Jánuš a je položen v úvalu na levé straně silnice z Údav na Trhovou Kamenici. Je v předhůří Železných hor. Pobřežní i vodní květena jako u Jánuše, ale mnohem chudší. Dno hlinitopísčité. Mikroklimaticky podobný Jánuši. Není tak dobře chráněn okolními lesy, ale je ponořen v údolíčku a tudíž kryt morfologií krajiny. Nedaleko je malý lesní rybníček s bujnější vegetací a pak pár minut cesty je luční malý rybníček obklopený pastvinami. Je bez pobřežní vegetace, ale částečně zarůstán přesličkou mokřádní (Equisetum limosum L.). V blízkém okolí lesy, většinou smrkové (Picea sp.), u potoků olše (Alnus sp.). Dna obou těchto rybníčků bahnitá. Všechny uvedené rybníky jsou napájeny z lesů a odtok je potokem do Chrudimky. Je to rekreační oblast (bohužel).

Dářko: rybník Velké Dářko má rozlohu 206 ha, nadmoř. výšku 617 m a byl založen r. 1480. Je v oblasti Žďárských vrchů a je to rekreační oblast. Je obepnut smrkovými lesy (Picea sp.) a částečně borovými (Pinus sp.) s lesními a lučními rašeliništi (Sphagnum sp.). Pobřežní vegetace chudá, místy zblochan vodní (Glyceria maxima Hol.), sítiny (Juncus sp.) a ostřice (Carex sp.). Dno hlinitopísčité, u přítoků bahnité a s bujnější vegetací. Hladinné rostliny skoro chybí. Protéká jím Sázava. Mikroklimaticky je ze sledovaných lokalit nejchladnější.

Podle dostupných literárních pramenů nebyla tato oblast stran vážek sledována. V následující tabulce uvádím druhy vážek, které jsem určil dle imág. Dokladové exempláře jsou v mé sbírce. Římské číslice značí měsíce nejhojnějšího výskytu, arabské číslice 1 - 3 frekvenci výskytu odhadem: 1 - odchytem zjištěny 1-3 exempláře; 2 - odchytem a pozorováním bezpečně zjištěno do 30 jedinců; 3 - maximální výskyt s ohledem na jiné měsíce. Některé druhy se vyskytují v této oblasti již začátkem června (např. Libellula quadrimaculata Linné), ale hlavní výskyt je v červenci, někdy koncem června. Jiné (např. Anax imperator Leach) jsou koncem června hojné, ale hlavní výskyt přechází do července. To znamená, že výskyt vážek v této oblasti začíná přibližně od začátku června a končí asi v polovině září. Je tu tedy zpoždění vůči oblastem nížinným a teplým asi o 1 měsíc. Jelikož ale i konec výskytu přichází dříve, spadá maximální frekvence výskytu jen do dvou měsíců, a to července a srpna. Pochopitelně že výskyt ovlivňuje počasí toho roku.

Druhy	Lokality			
	Hamry	Jánuš	Dlouhý	Dářko
Agrion virgo (Linné)				
(dříve Calopteryx Leach 1815)	VII.3	VII.3	VII.3	VII.2
Agrion splendens (Harris)	VII.2	VII.2	VII.2	-
Lestes Sponsa (Hansemann)	VIII.2	VIII.3	VIII.3	VIII.2
Lestes dryas Kirby	-	-	VIII.1	-
Lestes barbarus (Fabricius)	-	-	VIII.2	-
Sympecma fusca (v. d. Linden)	-	VIII.1	-	-
Platycnemis pennipes (Pallas)	VII.2	VII.3	VII.3	-
Coenagrion puella (Linné)				
(dříve Agrion Fabricius 1775)	VII.3	VII.3	VII.3	VII.2
Coenagrion hastulatum (Charpentier)	-	-	VII.2	VII.2
Coenagrion lunulatum (Charpentier)	-	-	VII.2	-
Enallagma cyathigerum (Charpentier)	VIII.2	VIII.3	VIII.3	VIII.3
Ischnura elegans (V. d. Linden)	-	VIII.2	VIII.2	VIII.2
Ischnura pumulio (Charpentier)	-	VII.2	VII.2	-
Erythromma najas (Hansemann)	-	VII.3	VII.3	VII.2
Pyrrhosoma nymphula (Sulcer)	VII.2	VII.3	VII.2	VII.2
Onychogomphus forcipatus (Linné)	VII.2	-	-	-
Cordulegaster annulatus (Latreille)	VII.2	VII.3	VII.2	-
Aeschna cyanea (Müller)	VIII.2	VIII.3	VIII.3	VIII.2
Aeschna juncea (Linné)	VIII.2	-	VIII.2	VIII.2
Aeschna mixta Latreille	VIII.2	- ?	- ?	VIII.2
Aeschna grandis (Linné)	-	VIII.3	VIII.3	VIII.2
Anax imperator Leach	-	VII.2	VII.2	VII.2
Somatochlora metallica (v. d. Linden)	VII.3	VII.3	VII.3	VII.3
Somatochlora arctica (Zetterstedt)	-	-	-	VII.2
Cordulia aenea (Linné)	-	-	VII.1	-
Libellula depressa Linné	-	VII.2	VII.2	VII.3
Libellula quadrimaculata Linné	VII.1	VII.2	VII.3	VII.3
Orthetrum cancellatum (Linné)	-	-	VII.2	-
Orthetrum coerulescens (Fabricius)	-	VII.1	VII.1	-
Sympetrum danae (Sulzer)	VIII.2	VIII.3	VIII.3	VIII.3
Sympetrum sanquineum (Müller)	VIII.2	VIII.3	VIII.3	VIII.3
Sympetrum flaveolum (Linné)	VIII.2	VII.3	VII.3	VIII.3
Sympetrum vulgatum (Linné)	VIII.3	VIII.3	VIII.3	VIII.3

Malé diference ve výskytu např. mezi Jánušem a Dářkem se nedají objektivně zjistit, poněvadž o frekvenci rozhoduje převážně počasí, a to se vyvíjí v celé oblasti stejně. S ohledem na to, že uvedená oblast je pro životní podmínky vážek nepříznivá, poněvadž vyžadují teplejší vody a imaga pak více slunných dnů, není zjištěný počet druhů (33) malý. Podle uvedené tabulky vyskytují se zde vzácně Lestes dryas, Sympecma fusca, Orthetrum coerulescens a částečně i Lestes barbarus, Coenagrion lunulatum a Onychogomphus forcipatus. Aeschna mixta se může vyskytovat i u Jánuše a Dlouhého, kde jsem ji zahlédl, ale nejsem si s tím jistý. Podobně Orthetrum cancellatum bude asi také více rozšířeno.

Je ovšem smutné, že některé druhy jako Agrion (Calopteryx) splendens se z některých míst zcela vytratily a i Agrion (Calopteryx) virgo, jehož larvy snesou i vyšší a chladnější polohy, je značně decimován. Působí zde negativně vliv člověka, jako minerální hnojení, nedostatečně provedené hygienické opatření chatařů a pak meliorace apod. Zmíněné dva druhy jsou právě signalizátory biologicky vadné vody.

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Autor hat während der Jahre 1962 bis 1969 die faunistische Forschung der Wasserjungfern (Odonata) in der Umgebung von Hlinsko - Velké Dářko gemacht. Dieses Gebiet ist charakteristisch für das Böhmischmährische Bergland. Aus cca 73, in der Tschechoslowakei bekannten Arten, hat er hier 33 Arten gefunden. Die Belegstücke sind in der Sammlung des Autors.

L i t e r a t u r a

Krejčí A., 1890: Šídla a vážky země České. Vesmír XIX: 31-33, 54-56, 78, 102-103, 134-136, 158-160, 206-207, 234-236, 255-256.

May E., 1933: Libellen oder Wasserjungfern (Odonata). Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile. Verl. G. Fischer, Jena, Teil 27: 1-124.

Obenberger J., 1958: Entomologie IV. - XXI. Řád - Odonata - vážky: 216-290.

Schiemenz H., 1953: Die Libellen unserer Heimat. Verl. Urania, Jena: 1-154.

Schmidt E., 1930: Libellen, Odonata, Die Tierwelt Mitteleuropas. Verl. P. Brohmer, P. Ehrmann, G. Ulmer, Leipzig, Bd. IV: 1-66.

Teyrovský V., 1959: Odonata. Klíč zvířeny ČSR, ČSAV, Praha. Díl III.: 183-193.

Tümpl R., 1908: Die Geradflügler Mitteleuropas. Verl. F. E. Perthes, Gotha, Odonata: 2-72.

Adresa autora Anschrift des Autors :

RNDr Lubomír Brejcha, Erbenova 3, 787 01 Šumperk